

Stockholm den 29 augusti 2025

R-2025/1120

Till Klimat- och näringslivsdepartementet
KN2025/01042

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 14 maj 2025 beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem (SOU 2025:14).

Sammanfattning

Advokatsamfundet avstyrker förslaget om vandelsprövning i samband med ansökan om tillstånd eller anmälan enligt miljöbalken och tillhörande författningar. Detta förslag är problematiskt utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv och bedöms samtidigt vara såväl kontraproduktivt som oproportionerligt.

I övriga delar har Advokatsamfundet ingen erinran mot utredningens förslag, som genomgående ter sig välgrundade och ändamålsenliga.

Synpunkter

Miljöstraffrättsutredningen har, enligt Advokatsamfundets uppfattning, gjort ett genomgripande, viktigt och gediget arbete. Utredningens förslag framstår i de flesta avseenden som genomtänkta och väl motiverade. Advokatsamfundet vill särskilt kommentera tre av de förslag till mer grundläggande förändringar som utredningen adresserat; nämligen den föreslagna reformen med s.k. *sanktionsväxling*, förslaget om ett *avfallsbrott* och förslaget om *vandelsprövning*.

Sanktionsväxling

Som särskilt önskvärt välkomnas förslaget om en renodling av miljöstraffrätten genom en bred sanktionsväxling. Enligt utredningens förslag kommer överträdelser av förvaltningsrättsliga krav att omfattas av miljöstraffsavgifter och andra administrativa ingripanden, medan miljöstraffrätten reserveras för förfaranden som har en direkt eller mycket nära koppling till miljöbalkens primära skyddsintressen, eller som genomför internationella krav på straff. Förslaget ter sig ändamålsenligt och har förutsättningar att förbättra genomförandet av miljöbalkens grundprinciper. Det är i ljuset av dessa grundprinciper angeläget att de brottsbekämpande myndigheternas resurser inriktas på den allvarliga miljöbrottsligheten, liksom att brottsutredningar och straff förbehålls gärningar som kan orsaka skada eller fara för skada på miljöbalkens primära skyddsintressen.

I motsvarande mån kommer, med den nya ordningen, överträdelser av förvaltningsrättsliga krav att hanteras genom sanktionsavgifter och andra administrativa ingripanden.

Reformen kan väntas skapa en ordning som ger bättre träffsäkerhet än hittills till skydd för de samhällsintressen som ifrågavarande gärningar och förseelser hotar.

Avfallsbrott

Det finns enligt Advokatsamfundets uppfattning också goda skäl att välkomna förslaget om införande av ett nytt avfallsbrott, som komplement till bestämmelserna om miljöbrott. Syftet med förslaget i denna del är att det nya avfallsbrottet effektivt ska träffa dem som i näringsverksamhet eller i annan verksamhet, som bedrivits vanemässigt eller annars i större omfattning, ägnar sig åt att bortskaffa avfall på ett otillåtet sätt. Straffbarhet kommer enligt den nya bestämmelsen inte att fordra bevisning om fara för eller faktiskt inträffad skada eller olägenhet.

Advokatsamfundet anser den föreslagna bestämmelsen om avfallsbrott ändamålsenlig och utformad på ett sätt som uppfyller grundläggande rättssäkerhetskrav.

Vandelsprövning

Advokatsamfundet ställer sig emellertid direkt avvisande till förslaget om s.k. vandelsprövning, som enligt utredningen skulle bli obligatorisk, inte bara i ärenden

som fordrar tillstånd, utan också i s.k. anmälningssärenden enligt miljöprövningsförordningen (2013:351).

En författningsändring enligt förslaget skulle innebära att varje tillståndsförfarande under miljöbalken måste innefatta en prövning av sökandens skötsamhet i ekonomiska angelägenheter, eventuell förekomst i belastningsregistret och sökandens lämplighet i övrigt. Prövningen ska, om ansökan görs av en juridisk person, omfatta även de fysiska personer som har ett betydande inflytande över verksamheten.

Vidare föreslås att var och en som till den lokala tillsynsmyndigheten (vanligen den kommunala miljönämnden genom respektive miljökontor eller motsvarande) fullgör en anmälningsskyldighet om en verksamhet eller en åtgärd betecknad med uttrycket ”anmälningsskyldighet C” i förordningen, ska bli skyldig att redovisa en rad uppgifter om exempelvis betalningsanmärkningar och eventuella skatteskulder.¹ Den myndighet som tar emot anmälan ska därefter bedöma anmälarens skötsamhet och lämplighet. De personer som har att göra denna bedömning kommer få behörighet att begära yttrande från polismyndigheten.

Polismyndigheten ska i sin tur ”redovisa samtliga omständigheter som ligger till grund för myndighetens bedömning i det enskilda fallet och särskilt yttra sig om sökandens allmänna lämplighet för verksamheten”.² Vandelsprövningen utgör enligt utredningsförslaget en ”grindvakt” som syftar till att ”oseriösa aktörer hindras komma in på en marknad”, men utredningen noterar samtidigt att exempelvis olika målvaktsupplägg inte kommer att kunna förebyggas.³

Advokatsamfundet ifrågasätter förslaget i denna del, särskilt utifrån att det bygger på en princip om att hindra aktörer från att komma in på en marknad. Rätten att driva näring är grundlagsskyddad i Sverige och den föreslagna ordningen innefattar besvärande hot mot grundläggande rättssäkerhetskrav. Samtidigt bör observeras att ett genomförande av förslaget onödigtvis och utan motsvarande miljö- eller samhällsnytta skulle betunga prövningsprocesserna i både tillståndssärenden och anmälningssärenden.

¹ Se betänkandet s. 91.

² Ibid.

³ Se betänkandet s. 417.

Till en början kan konstateras att utredningen, på goda grunder, har avfärdat ett förslag om att ge tillsynsmyndigheterna generell tillgång till belastningsregistret.⁴ Uppgifter i belastningsregistret är särskilt integritetskänsliga och för dessa uppgifter råder absolut sekretess.⁵ I samma mening som utredaren poängterar dessa viktiga förhållanden, görs emellertid avgörande undantag som innebär att tillsynsmyndigheterna ska få möjlighet att begära uppgifter från registret ”vid den föreslagna vandelsprövningen”.⁶ Därmed urholkas i praktiken det mesta av sekretesskyddet. Vandelsprövningen är avsedd att förekomma för varenda verksamhet som anmäls till tillsynsmyndigheten enligt miljöprövningsförordningen. Om förslaget i denna del genomförs, kommer integritetskänsliga uppgifter från registret att spridas till en långt vidare krets än vad lagstiftaren hittills avsett, enligt lagen (1998:620) om belastningsregister. Det saknas enligt Advokatsamfundets uppfattning helt skäl att genomföra ett så radikalt ingrepp i integritetsskyddet.

Det betvivlas naturligtvis inte att ambitionerna bakom förslaget är goda, men i sammanhanget får inte förbises att det är särdeles önskvärt att tillståndspliktiga och anmälningspliktiga verksamheter regelmässigt blir föremål för prövning och tillsyn. Utvidgade krav på vad ansökningar och anmälningar ska innehålla, liksom vad prövningsmyndigheten ska detaljgranska, är i sig ägnade att verka hämmande på verksamhetsutövares motivation att lojalt inordna sig i regelsystemet och fullgöra alla därtill hörande administrativa plikter. Det är också ofrånkomligt att utvidgade spärrar avsedda att förhindra att olämpliga aktörer får tillträde till marknaden,⁷ i sig riskerar att främja ”svarta” marknader och verksamheter ”under radarn”, liksom olika former av målvaktsupplägg och bulvankonstruktioner. Sådana effekter är olyckliga, inte minst då tillsynsmyndigheternas möjligheter att effektivt kontrollera alla förekommande verksamheter är höggradigt beroende av att upplysningar om sådana verksamheter rutinmässigt kommer tillsynsmyndigheten till del. Enligt Advokatsamfundet är det i vart fall nödvändigt att närmare analysera dessa frågor och förslagets effekter i detta hänseende inom ramen för den fortsatta beredningen av lagstiftningsärendet.

Advokatsamfundet vill i sammanhanget även erinra om att Bolagsverkets näringsförbudsregister är offentligt och står till tillsynsmyndigheternas förfogande för

⁴ Se betänkandet s. 440.

⁵ Se betänkandet s. 376.

⁶ Se betänkandet s. 28 och 440.

⁷ Se betänkandet s. 381.

den kontroll som i förekommande fall kan vara behövlig i händelse av tvivel om en verksamhetsutövars lämplighet. En vandelsprövning som därutöver skulle syfta till att förebygga brottslig eller oseriös verksamhet löper överhängande risk att bli godtycklig och inkräkta på skydden för rättssäkerhet, näringsfrihet och likhet inför lagen.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander